

Департамент образования Мэрии г. Грозного
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа № 31» г. Грозного
(МБОУ «СОШ № 31» г. Грозного)

Совьлжа-Г1алин Мэрин дешаран Департамент
Совьлжа-Г1алин муниципальни бюджетни йукъардешаран хьукмат
Совьлжа-Г1алин «Йуккъера йукъардешаран школа № 31»
(Совьлжа-Г1алин МБЙХь «ЙЙШ № 31»)

ВЫПИСКА ИЗ ОСНОВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ
ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (ООП ООО)

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 9290531)

учебного предмета «Нохчийн литература»

для обучающихся 5-9 классов

Составитель: Дадаева М.М.
учитель чеченского языка и литературы

Кхеторан кехат

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахъано хъелаш кхуллу цуьнан Іалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хъажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастанден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегахь къонахчун амал кхияой а хууш, шен дуьненхъежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахъташца йолу тематикин планировани а, урокал араьхарчу гІуллакхдаран план а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонаьхарчу хиламийн хъелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхъене къоман исторически зераш дІакховдорехь а. Билгал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархъама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхъаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хъажийна бу дешархойн нохчийн литературин хъашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехь а, шеца иза Іалашйарехь а ша-тайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дІахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схъаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхъаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехъажийна йу Іилманан аГІонхъара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех

кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуьйций хаййтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгIа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хIуманан кеп хIотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тIаьхьенера тIаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дIакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо кхочушийн йеза роIера Iалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агIонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.
- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схьайогIу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Iаморан кха тIе ваккхар, къоман культурийн тIаьхьалонна йукъавалор.
- къоначу тIаьхьенехь дIайахначуй, карарчуй, йогIур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жопалле хилар кхоллар;
- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шехахь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тIехьажийна роIера хьесапаш кхочушдан:

- тIаьхьенера тIаьхьене историко-культурни, оьздангаллин, гIиллакхийн мехаллаш дIакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьIнех кхетар;
- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синьоьздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурийн исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;
- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;
- нохчийн литературина бухе диллина культурийн а, оьздангаллин а маьIна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;
- Iер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;
- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хIоттор, нохчийн маттахь шена хазакхета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;
- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дIалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;
- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ХЪЕХАРАН ПЛАНЕХЪ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хIоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программы буха тIехь, иза лерина йу дешаран 305 сахътана. (5 кл. – 68 с., 6 кл. – 68 с., 7 кл. – 68 с., 8 кл. – 68 с., 9 кл. – 33 с.).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, цера авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

5 класс

Халкъан барта кхолларалла

Нохчийн халкъан туьйранаш:

«Кхо ваша».

«Тамашийна олхазар».

«Кхо ваша а, саьрмик».

«Добьшуш хилла кIант».

«Барзо Iахарца мохк къовсар».

Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.

Нохчийн йаздархойн говзарш

Литературин туьйранаш

Б. Саидов «Майра кIант Сулима» (дацдина).

М. Мусаев «ЦIен маьхьси».

С. Гацаев «Чкъоьрдиг» (дацдина).

А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бIешеран литература

С. Бадиев. «Зайнди».

М. Мамакаев. «Баппа».

И. Мамакаев. «Садаьржаш».

М. Сулаев. «Ламанан хи».

И. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).

А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угIуш».

Х. Саракаев. «Баьпкан чкъуьйриг».

Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).

И. Ахмадов. «Къонахалла».

Ш. Арсанукаев. «Баьпкан юьхк».

Д. Кагерманов. «ДоттагIалла».

Х. Сатиев. «Лаьмнийн къоналла».

Ж. Махмаев. «Буьйсанан гIулчаш».

В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьоьжура иза».

Дикаев М. «БIаьстенан аматаш».

Берийн журнал «Стелад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш, тексташца болх бар.

XXI бешеран литература

Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчоь».
М. Бексултанов. «Ца кхетта хестор».
А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».
С. Мусаев Рассказ «Хьайбанан чам».
М. Ахмадов. «Ушурма волчоь, хьошалгахь».

Кхечу къаьмнийн литература

М. Лермонтов «Кавказ» (гочинарг Сулаев М.).

6 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Нарт-орстхойн паччахь Наураз».
«Ницкъ болу Солса».
«Гермачигара наьрташ».
«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Г. Гайсултанов «Нийса кхиэл».
Х. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».
Х. Ошаев «Чайра».
Г. Мамакаев. «Дагалецамаш».
Х. Сайдуллаев. «Ненан баьрхиш».
М. Сулаев. «Кланте».
Х. Эдилов. «Ненан безам».
А. Джунаидов «Белхи».
А. Айдамиров. «Вина мохк».
Р. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
Х. Саракаев. «Ирсе баьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «Баьсте».
М. Кибиев. «Меттан сий».
М. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара це».
Э. Мамакаев. «Хюрд».
Ж. Махмаев. «Баьржачу баьпкан юьхк».
С. Дакаев «Тамех ловзар».
М. Бексултанов. «Некълацар».
М. Ахмадов. «Телефон».
С. Мусаев «Даймахке боьду некъ» .
С. Курумова «Шовданехь» .

Кхечу къаьмнийн литература

Важа Пшавела. «Хьозалдиг».

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Дади-юрт».
«Нохчийн шира илли».

«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш

М. Мамакаев «Даймехкан косташ».
Б. Саидов. «Вина юрт», «Деган аз».
Г. Мамакаев. «Берзан бекхам».
Х. Ошаев. «Иччархо Абухъаьжа Идрисов».
А. Сулейманов. «Шуьнехь дош».
Г. Гайсултанов. «Болат-гIала йожар» (дацдина).
А. Айдамиров. «МухIажарш».
Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».
М. Кибиев. «Дош».
А. Джунаидов А. «ХIоьънаш».
С. Гацаев. «Дарц».
А. Кусаев. «Амалехь диканиг».
Ш.Рашидов. «Ден весет».
М. Дикаев. «Нохчо ву со».
С. Дакаев. «Куйно хотту».
Г. Шайхиев. «ЧагIо».
А. Бисултанов. «Хъайбахахь язйина байташ».
В-Хъ. Амаев. «Генарчу денойн туьйра».
С. Курумова. «Дохк» / (дакъа).
Ш. Окуев. «Сан хьоме Нохчийчоь».
С.-Хъ. Нунуев «Юнус».
М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».
М. Ахмадов «Кхаа вешех туьйра».

Кхечу къаьмнийн литература

А. С. Пушкин «Иаьнан Iуьйре» (гочийнарг А. Сулейманов).
Альфонс Доде «ТIаьххьарлера урок».

8 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Таймин Биболатан илли».
«Эвтархойн Ахьмадах илли».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Бадиев С. «Олдум».
М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».
М. Сулаев. «Цавевза доттагI».
А. Сулейманов. «Дог дохден цIе»; «Дахаран генаш».
Г. Хамидов. «ДIа – коч, схъа – коч».
Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».
Г. Шайхиев. «Дарцан буса».
М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» (дакъа).
С. Яшуркаев. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьобкх» (йацйина).
Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».
М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».
А. Бисултанов. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина».
С. Гацаев. «Кавказ»; «БIаьстенца къамел».
Я. Хасбулатов. «Дош» «Стаг хилла ваьллахь хьо ара».
М. Ахмадов. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош».
Сатиев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература

Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц».

9 класс

Халкъан барта кхолларалла

Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли».

Туьйранаш, шира дийцарш, аларш.

Шира дийцарш «Къиза Iадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хIетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).

Нохчийн йаздархойн говзарш

Нохчийн литературин бухбиллархойн (йаздархойн) кхолларалла: I. Дудаевн, М. Сальмурзаевн, I. Нажаевн, III. Айсхановн. Поэзига, прозига хъажар.

III. Айсханов «Мало-хало».

С. Бадиев. «Бешто».

Сийлахь-боккхачу Даймехкан тIамах лаьцна говзарш.

I. Мамакаев «Дерриге а тIамна», «Даймехкан тIом болчохь», очерк «Турпалчу танкистан доьзал».

М. Мамакаев «И йоьлхуш яц», «КIиллочунна».

М. Сулаев «ГIовтга», «Малх тоьлур бу».

Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТIемало – хьуна».

I. Мамакаев. «Кавказа латта», «ЙоIе», «Даге», «Сайн кIанте», поэма «Нохчийн лаьмнашкахь».

М. Сулаев. «Сай»; Сох муха эр ду адам», «ДоIа», роман «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош).

I.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш».

С. Гацаев. «Буйса хаза, буйса тийна», «БIаьсте кхечи», «ХIай, йоI, делхьа, собарде».

Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буйса йу беттасе».

Х. Талхадов. «Шийла дарц цIевзинчохь», «Сан ненан маттахь ас язйо».

М.-С. Гадаев «Даймехкан лымашка», «ДоттагIашка».

Б. Гайтукаева «Зама», «Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара».

Кхечу къаьмнийн литература

М.Ю. Лермонтов «Валерик» (кийсак).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМIАШ

Коьртачу школахь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iамор хъажийна ду дешархой роIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш коьртачу йукъарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синъьздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукъараллин бакъонаша къобалийна тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран

личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллех пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушйан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакьалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тIецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дIалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гIуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехь дакьалаца кийча хилар, гуманитарни гIуллакхаллехь (волонтералла, нахана гIо дар,) дакьа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукьараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Iамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хIума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, тIеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан тIаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар. синьобьздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукьараллица а маьрша, жьопалле хилар.

- **синьобьздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тIелаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьIне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хIума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хIуманаш лелор дитар (къаьркьа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могошалла талхош йолу хIуманаш цалелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокьехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шехахь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ тIелаца хаар, уьш нисдан деза

хъажа везар.

- **къинхъегаме кхетош-кхиоран:**

хъалхахИттийна декъарш кхочушдан Иалашонца жигара дакъалацар (добзалехъ, гИалин, кЮштан йукъардешаран дешаран организацехъ), йукъараллин а, технологически а гИуллакх а, болх а дИаболо, дИахЮтто хаар, тайп-тайпана гИуллакхаллин план хЮтто а, иза кхочушйан а Иамар, тайп-тайпана къинхъегаман корматаллаш Иамор, корматаллин йукъараллехъ дИатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Иаламан а, Иилманийн а хааршна тИе а тевжаш, гонахъарчу Иаламан хъокъехъ хъалхахЮьтту хъесапаш кхочушдан, гонахъарчу Иаламан пайдехъ хин долу гИуллакхаш дИадахъа план хЮттор, экологин культурин тИегИа лакхадаккхар, экологин кЮрггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахъара Иалам бехдийр долу белхашна дуьхъал жигара дакъалацар, Иаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехъ зИе латтош волу гражданинан маьИна довзар, экологин хъежамашна лерина гИуллакхаллехъ жигара дакъалацар.

- **Иилманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Иилманан системехъ адам а, Иалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хъежамашна тИе а тевжаш, адаман Иаламца а, йукъараллица а йолу зИенаш а, дуьне довзаран гИирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Иамар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахъ дИабахъар.

Йукъараллин а, Иаламан а хийцалучу хъелашна дешархо марзварехъ кхачойеш йолу личностни жамИаш:

Добшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хъаьжжана йукъараллехъ леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахъ, йукъараллашкахъ а, цу хъокъехъ добзалехъ нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хъелашкахъ, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца добшучаьргахъ зИе латторан хъуьнар хилар;

билгалдоцу хъелашкахъ, шен компетенци тИегИа лакхадаккхаран хъуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гИуллакхехула а, цуьнца цхъаьна кхечу адамашка а хъоьжуш Иамар, церан керлачу хааршна тИекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхъаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тИегИа довзар, шен кхиаран план хЮтто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чИагИделлачу кхиаран концепци декъехъ болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Иаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Иаламан бечу тИеИаткъамна чот а йеш, Иалашонашна тИекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гИуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахъ стрессийн ситуацешкахъ боха ца боха Иамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тИаьхъенех нийса мах хадо Иамор, стрессийн ситуацешна дуьхъало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхъарлаьцна гИуллакхашна, хъелашка хъаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхъарлаьцначу гИуллакхехъ кхиамаш ца хилахъ а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

Дешаран универсальни довзаран дараи карадерзор:

Коьрта маъинийн дараи:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш йорайахар а, къастор;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамІ даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хІиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахь хила догІурш а, бІостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догІурш а, бІостанехь дерг а йорадаккхаран критереш йало;

хьалхахІоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефецитаи къастор;

хиламаш а, процессаш а Іаморехь бахъанин-талламан уйраи къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамІ дар, аналогийа догІуш ойланехь сецначун жамІ дар, вовшашца уйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшаш йустар, уггаре гІолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараи:

довзаран талламан гІирс санна хаттарех пайдаэцар;

догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь лоьхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хІоттийнчу планаца талламан бар, чолхе йоцу эксперимент дІайахьар, талламан объектан башхаллаи билгалйахар, объектийн йукъара бахъанин-талламан уйраи къастор

Таллам барехь (экспериментехь) сьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дІабакъхьначу талламийн хиллачу зерийн жамІийн ша формулировка йар, хиллачу жамІийн бакъхиларан мах хадоран гІирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тІаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информация болх бар:

хьалха хІиттийна дешаран декхарш а, тІейихкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информация, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гІирсех пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогІу аргументаш лаха (цхьа верси, идея бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информация дІагайта йогІуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикийа кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информация тешаме хилар къасто; информация эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараи карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Іалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дІагайта, къамел даран невербале гІирсаш бовза, социале билгалонийн маъІнех кхетар, Іотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Іотбаккхамаш кІадбан, бартбан, кхечеран Іалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оьздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьаьжжана барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хІоттор.

Шен лаамехь гІуллакх дІадахьар: билгал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а гІолехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хІоттийна Іалашо кхочушйарехь тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гІуллакхан Іалашо тІезца, и кхочушйан дара ш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дІасхьабекъа, бартбан, процесс а, жамІаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьІна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тІедилларш кхочушдан, муьтІахь хила, цхьаьна бечу белхан дІахІоттаран план хІотто, цу балха йукъахь хІораннан меттиг къасто, белхан Іалашонаш вовшашна йукъахь, хІораннан тароне хьаьжжана, дІасхьайекъа, тобанан декъашхошца белхан Іалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушилла долу жамІ дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятивне дара ш карадерзор:

Ша шен къепе хІоттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тІелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу варианташна аргументацеш йало, Іамочу объектех хийначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богІуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамІийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьаьжжана, гІуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гІалаташ къасто, Іалашонан а, хьолан а жамІца богІу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хІотто, кхечун бахьанех, Іалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун оила йан, гІалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хІума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу герггарчу белхан программа карайерзоран предметан жамІаша гайта деза:

1) кхин дІа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Іаморан а ладамаллех кхетар; хІокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гІирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агІор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Іаморан буха тІехь ненан мотт Іаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хІуманан хьесап доккхуш, къамел дан Іамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хІоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Илманан а, гIуллакхан а, публицистичин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуьйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оьздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладобгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оьздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоьздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикица йоьзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех

кхетар (филологин агӀонхъара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Илманан а, гӀуллакхан а, публицистин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамIаш

5 класс:

- Россин кхидолчу къаьмнийн культу reshца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кичанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман куьтурин а, оздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

- Россин къаьмнийн куьтурийн контексташкахь нохчийн фольклоран а, литературин а, куьтурин а хазнех йуьхьанцара сингар хилар, говзаршкахь доьзалийн мехаллашкахь къаьстачу нохчийн халкъан ламастех кхетам хилар;

- нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхьанцара кхетам хилар;

- тӀехьажадечу хаттарийн буха тӀехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила; хьехархочун куьйгаллица хаттаршна жьопаш лучу форматехь историко-куьтурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гӀуллакхаллин хьокъехь йуьхьанцара сингар хила, цуьнан жамIаш и дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан хаарш хила а.

6 класс:

- Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туьйранийн а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тӀегIанехь царна йуккьехь зIе таса;

- Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта куьтурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн куьтурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «бакхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гӀиллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

- тӀехьажадечу хаттарийн йа кховдаечу плана буха тӀехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жьопаш лучу форматехь историко-куьтурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хьехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу

говзарш харжа Іама.

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахьа йуьхьанцара говзалла хила, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7 класс:

- нохчийн халкъан эшарийн (исторически, лирически) проблематика билгалйаккха, ша-тайпана башхаллех кхета, нохчийн халкъан оздангаллин мах хадорехь нохчийн литературин фольклоран сюжетах а, мукьамаш билгалбаха,

Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх а Даймохк ларбарх лаьцна йолчу говзаршкахь нохчийн патриотизман бухах а, доьналлех а, баккхийчеран проблемех а, нохчийн меттан а шатайпаналлех кхетам хила;

- кховдайечу плана буха тІехь фольклоран а, литературин а текстан маьІнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культурин коментареш а, шен текстах а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Іама.

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахьа хаа, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

8 класс:

- нохчийн халкъан оздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оздангаллин ша тайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх кхетам хила, нохчичо къоман синкхетам ларбеш хиларх а, кхиаран мур хала хиларх а, нохчийн поэзин маттах а кхетам хила;

- фольклоран а, литературин а текстан оздангаллин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, йаьржина историко-культурин коментареш а, эпизодан анализ йаран форматехь шен текстах а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Іама.

- проектни-талламан гІуллакхалла дІадахьа хаа, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 класс:

- проблематика къасто а, нохчин къоман оздангаллин идеалех болу кхетам кхиорхьама тайп-тайпана жанрийн а, муьрийн а говзарийн эстетически шатайпаналлех кхета, исбаьхьаллин дешан материала тІехь нохчийн къоман синкхетаман коьртачу культурин а, оздангаллин а маьІнех кхета;

- Россин къаьмнийн культурин контекстехь нохчийн литературин а, культурин а синъоьздангаллин а, культурин-оьздангаллин а мехаллех кхета ш хила;

- исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла оила йеш тӀеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тӀегӀа дӀахӀоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхӀитто а, ша а шен цӀахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Ӏалашо къасто а;

- проектни-талламан гӀуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамӀаш дӀадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 классан арахецаρχочунна хьаь:

1. Говзаран тема а, коьрта оила а, коьрта Ӏоттабаккхам а къасто (5-6 классаш);

2. Сюжет йухайийца, фабула йаккха, йухайийцаран тайп-тайпана гӀирсех пайдаэца а (5-6 классаш), композицин башхаллаш билгалйаха а (6-7 классаш);

3. Персонажаш-турпалхойн амалийн сурт хӀотто, церан дустаран башхаллаш йало (5-6 классаш), персонажийн система мах хадо (6-7 классаш);

4. Йаздархочун кхоллараллин амалца богӀу коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гӀирсаш лаха, церан исбаьхьаллин функцеш билгалйаха (6-7 классаш), йаздархочун меттан а, хотӀан а башхаллаш къасто (8-9 классаш);

5. Исбаьхьаллин говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха (7-9 классаш);

6. Говзарийн оьздангаллин-философин а, йукьараллин-исторически а, эстетически а проблематикех гар кхето (8-9 классаш);

7. Говзаршкахь исбаьхьаллин элемента къасто а, царна йукьара уьйр гучайаккха а (5-7 классаш); тайп-тайпана жанрийн литературин говзарийн анализ йан (8-9 классаш);

8. Турпалхошца а, хиламашца а йолу авторан йукьаметтиг билгалйаккха (хӀора классехь шен тӀегӀане хьаьжжана);

9. Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца (хӀора классехь – оцу классехь Ӏамийнчу терминех пайдаэца хаар);

10. Исбаьхьаллин говзаре йолу шен йукьаметтиг дӀахайта; шена хетачун аргументаци йан (хӀора классехь – шен тӀегӀане хьаьжжана);

11. ХӀиттийнчу хаттаршна шуьйра барта йа йозанан жоп дала (хӀора классехь - шен тӀегӀане хьаьжжана), дешаран дискуссеш дӀайахьа (7-9 классаш);

12. Сочинени, эссе, хьалххе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин тема леринчу проектан материал лаха, карийнчу информацех пайдаэца (хӀора классехь – шен тӀегӀане хьаьжжана);

13. Исбаьхьаллин литературин говзарш исбаьхьа йеша, говзаре йолу шен йукьаметтиг дӀа а гойтуш (5-9 классаш);

14. Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа (7-8 классаш) энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан (8-9 классаш), библиотекин каталогех, библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца (хӀора классехь – шен тӀегӀане хьаьжжана).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС (68 сахьт)

Роглолла	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Деъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» «Тамашийна олхазар». «Кхо ваша а, саьрмик». «Добшуш хилла кIант». «Барзо Iахарца мохк кьовсар». Малые жанры фольклора: пословицы, загадки. Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш. Нохчийн халкъан туьйранаш. Туьйранаш кхаа тобане декъар: Iер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туьйранаш. Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша». Тамашийнчу туьйранин элементаш. Iер-дахаран темица догIу туьйра «Тамашена олхазар». Туьйранан йукъараллин мукъамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхIиттор. «Борз а, Iахар а» - дийнатех лаьцна туьйра. ХIокху тайпана туьйранашкахь персонажаш йукъахь цIейаххана персонаж цхьогал хуьлу. Цхьогал нохчийн туьйранашкахь шина агIор гойту. Цхьадолчу туьйранашкахь иза мекара, хIиллане экха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткъа кхечу туьйранашкахь - иза хьекъале, хIуманна кархдолуш тIах-аьлла дийнат ду. Ча а, Борз а, мелхо, - сонта, Iовдал, кIиллу ду. Дукхахьолахь, уьш цхьам-цхьамма Iехийна, кхерийна уьдуш йа дойъуш нисло. Лом а, ЦIокъалом а туьйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, цѣран вастехь къаьста къиза Iазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тIехь.	11	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Дийнатех лаьцначу туьйранашкахь аллеори йалорца гойту адамийн кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатийн леларех пайдаьцу адамийн амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Юрайохуш. Иштта йолчу говзаршкахь коьрта долчу декъана, юмор, ирони хуьлу. Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туьйранин поэтика (терминаш ца йалош), туьйра жанр санна, туьйранин тайпанаш, туьйранин композици, дустарш, йухааларш, дIадолор, чаккхе, туьйранин кульминаци, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла.				
Дерриг:		11	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Литературин туьйранаш: Саидов Б. «Майра кIант Сулима» (дацдина). Хьанал кьинхьегам а, дикалла а, адамийн дахарехь оцу кхетамийн маьIна, хьолахойн саьхьаралла а, мекаралла а йемалйар. Туьйранехь йолу догдикалла а, кьинхетам а, оздангалла а хастор. Мусаев М. «ЦIен маьхьси». Хьекъал мекараллел а, сонталлел а лакхара хилар тIечIагIдар. Нахана даьккхинчу ора чу ша вужу. Цунах терра долчу оьрсийн туьйранца уьйр. Туьйранехь йолу юмор. Гацаев С. «Чкьоьрдиг» (дацдина). Халкъан васта буха тIехь кхоьल्लीна туьйра. Чкьоьрдигаца жоьра-бабин кьийсам -дахар дуьхьа кьийсам. Жоьра-бабин тIехь баьккхина толам а, шена тIехь баьккхинарг а. Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьIна. Туьйранехь цакхооран а, тешаме хиларан а тема. Туьйранан цхьайолчу персонажийн шех бIобулуш хиларан амал йемалйар. Сен ницкъ, майралла, догдикалла, оздангалла, цхьогаллан хIилла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор. Литературин теори: Литературин туьйра. Халкъан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оздангаллин кепаш	9	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	XX бIешаран литература: Бадиев С. «Зайнди» (дийцар). Дийцарехь болу оздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а. Мамакаев М. «Баппа» (дийцар).	34	2	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт. Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаържаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла. Сулаев М. «Ламанан хи» / (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» цIе йолчу повеста йукъара кийсак). ТIеман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дIадахнарг. Сулейманов А. «Борз йу угIуш» / (стихотворени). Олхазаран-КIотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гIуллакхе хьажаран гIиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев Х. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Йалтийн тIалам бан безаран ойла тIечIагIйар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цIе йолчу гулар йукъара). Даймахке а, Iаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор). Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехь толам. Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» / (стихотворени). Вовшашца кьинхетаме хиларе кхайкхам, Iаламо лучунна а, адаман кьинхьегамна а тIалам бар, Кагерманов Д. «ДоттагIалла» / (дийцар). Бераллехь дуьйна кхетош-кхиор оьшуш хилар. Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Iалам поэтан кхетамехь а, исбаьхьаллин гайтарехь а. Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехь драматически момент а, мах боцу зедалар а. Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ. Беран чохьарчу дуьненан гайтаран говзалла. Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Iалам а, кьинхьегам а хастор). Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафорахь, пейзаж.				
---	--	--	--	--

	Ахмадов М. «Ушурма волчоҳъ, хьошалгӀахъ» (дийцар). Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехъ дӀалоцу меттиг. Турпалхочун синьӀоздангаллин амат. Къинхетаман а, доглазаран а тема тӀамна а, машарна а дуьхьалхӀоттор. Берий Ӏомарехула историн хиламаш йухаметтахӀоттор. Говзаран самукъане дӀадолор.				
2.3	XXI бӀешаран литература: Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчоь». ТӀом дӀабаьллачул тӀаьхьа Нохчийчоь меттахӀоттор. ГӀаланаш, йарташ йухаметтахӀоттор. Республикин бахархойн сирла йахьаш. Текхуьу чкъор шен къоман синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синъайьаме хьал гайтаран гӀирс санна. Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Ӏаламан дуьне тӀалам беш йукъаметтиг латторан хьашт. Хатуев Ӏ.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехъ ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла. Литературин теори: ритм, рифма. Мусаев С.М. «Хьайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехъ нохчийн доьзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар. Берийн журнал «СтелаӀад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар.	7	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	4	1	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гочийнарг Сулаев М.)	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамӀдаран таллар					
4.1	Сочинени	1			

4.2	Контролни болх /Тестировани/	3			
4.3	Шеран стандартизиованни контролни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахътийн барам		68			

6 КЛАСС (68 сахът)

РогIалла	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Нарт-орстхойн паччахь Наураз» / «Ницкъ болу Солса», «Гермачигара наьрташ», «Наьрт-аьрстхой кхерор». Исторехь баьхначу наха лелийнчу гIуллакхех, историн хиламех лаьцна дийцарш. Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ). Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш. Халкъо наьрт-аьрстхойшца латтийна кыйсам. Латта къуьйсусх къоман векалша наьрт-аьрстхойшца латтийна психологически а, хьекъале а кыйсам. Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш.	7	0	0	https://desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					

2.1.	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл», «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня). Йукъараллин проблематика. Бакъдерг – лекха ду харцдолчул. ДогцIеначу белхахочун хьекъал а, кхетам а. Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» / (басня). Баснийн дидактикин хъажам. Баснешкахь адаман синсакхталлаш Йорайахар. I. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн. баснийн цхьатералла а, белла а. Баснийн сюжет. Мораль. Аллегори. Литературин теори: баснин жанр, аллегири, мораль. Баснин персонажаш.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар). Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун безам. Литературин теори: литературин турпалхо. Мамакаев I. «Дагалецамаш». Поэтан Iаламе болу безам. ЙогIур йолчу хазачу заманах лаьцна ойланаш, синхаамаш. Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар. Сулаев М. «КIанте» (стихотворени). Къоман Iадаташна тешаме хила. Сий, собар, дош лардар кхиор.	7	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» / (поэма). Даймохк ларбар – стеган деза декхар. Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. КIентан а, ненан а доьналла. Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени). Дахаре, Iаламе, нене болу поэтан безам. Саракаев Хь. «Ирсе бIаьрхиш» (дийцар). Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тIечIагIдар. Доьзалехь йолу йукъаметтигаш.	8	1	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Джунаидов А. «Белхи». (дийцар). Дийцарехь йаздина гойту цIа деш а, йалта гулдеш а иштта кхин дIа долчу гIуллакхашкахь белхи баран ламастан маьIна. Къинхьегаман а, вовшийн гIо даран а тема. Оьздангаллин категореш: догдикалла, къинхетам. ТIаьхьенийн уьйр. Литературин теори: Турпалхойн къамел даран башхалла. Сюжет (йуьхьанцара гайтар). Айдамиров А. «Вина мохк» (стихотворени). Меската Айдамиров Абузаран цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор. Даймохк дарба хиларх тешар а, ирс а, Даймохк а цхьаьнадозуш ду.	6	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси.				
2.5	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени). Иаламах самукбадалар. Шен дай баьхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор. Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» «(стихотворени). Шен махкахь бохам хиллачарна лирически турпалхо гЮьнна ван кийча хилар.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Окуев Ш. «Блаьсте» (стихотворени). Даймехкан суьрташ. Даймахаца боьзна поэтан синхаамаш. Литературин теори: синедерзор, инверси. Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени). Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор. Дикаев М. «Сан бахам». (стихотворени). Дахаран маьІнех а, оздангаллин мехаллех а, йуьхьшен синьоздангаллин дІахІоттамехь поэзин а, лиро-эпически эшарийн иллин а маьІнех а йолу поэтан ойланаш. Литературин теори: метафора, исбаьхьа гайтаран гІирсаш.	7	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Рашидов Ш. «Ломара цІе» (стихотворени). Дайн доттагІаллина а, ламасташна а тешаме хилар. Харжам баран бакьо. Мамакаев Э. «ХІорд» (стихотворени). Стихотворенин философин маьІна. Дахаран маьІнех лаьцна лирически турпалхочун ойланаш а, синхаамаш. А. Пушкинан а “К морю” стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар. Махмаев Ж. «Іаьржачу баьпкан йуьхк». Дакаев С. «ТІамех ловзар” (стихотворени) Берийн ловзаран кепехь а тІом цабезар. Машаре кхайкхар.	6	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Бексултанов М. «Некьлацар» / (дийцар). ТІекхууьчу чкьуро ламасташ дІатасар. Баккхийчеран а, кьоначеран синьэкамалла. Кьоман ламасташ лардарх а, лелорх а лаьцна кьамел. Ахмадов М. «Телефон» (дийцар). Жимачу турпалхочун дахар а, дуьне а, доттагІчун гІо дан кийча хилар. Берийн а, баккхийчеран а йукьаметтигаллин проблема.	5	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». (дийцар). Даймехкан тема. Сахьийзар.	6	1	0	https://desharkho.ru/

	Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар. Нехан мохк берийн бӀаьргашца. Деден а, ден а дийцарийн гӀоьнца ширачу замане экскурс йар, тӀекхуьучу чкъуран баккхийчаьрца йолу уьйр. Адамийн йукъара а, къаьмнийн а мехалаш. Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог. Курумова С. «Шовданехь». (дийцар). Халонаш эшор. Амалан кьарцайалар, доьналла кхиор. КӀентан а, жӀаьлин а йукъахь долуг доттагӀалла, тешам.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		54	4	1	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг». / (дийцар).	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамӀдаран таллар					
4.1	Сочинени	1			
4.2	Контролни болх /Тестиrowани/	3			
4.3	Шеран стандартизировани контролни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахътийн барам		68			

7 КЛАСС (68 сахът)

Роталла	Программин дакъойн а, темийн а цІераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Дади-йурт йаккхаран илли». «Нохчийн шира илли». «Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарх а, халкъан бІахойх лаьцна турпалаллин илли. ГІарабевлла бевзачу иллиалархоша олу иллига ладогІар. Исторически факташ йустар. Эшаран коьрта мукъам гучабаккхар. Паччахьан заманера халачу а, сингаттамечу а дахарх лаьцна лирически эшарш. Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	М.Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени). ТІекхуьучу тІаьхьенна весет. ТІехьа-Мартана М. Мамакаевн цІийнан музей чу виртуальни экскурси йар.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» / (стихотворени). Б. Саидовн пөзехь граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дІакховдор. Ошаев Х. «Иччархо Абухьяьжа Идрисов» / (очерк). Сийлахь Даймехкан тІеман турпалхочун дагалецамаш а, бІаьхаллин хьуьнарш а.	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Мамакаев І. «Берзан бекхам» / (стихотворени).	2	0	0	https://desharkho.ru/

	Нана-берзан сахъийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Сулейманов А. «Шуънехъ дош» / (стихотворени). Стихотворенехъ ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуъхъа шен са дладала кийча волчу лирически турпалхочун васт. Стихотворенин аллегорически маъна. Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллеори, метафора.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Гайсултанов У. «Болат-гала йожар» / (дацдина). Ширачу заманахъ ламанхойн луъра дахар гайтар. Зуламхошца а, мохкдладецархошца а халкъо латтийна кыйсам. Историн уйр. Литературин теори: историн повестан жанр.	5	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Айдамиров А. «МухАжарш» («Йеха буъйсана» романа йукъара кийсак). «МухАжарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а. Нохчийн литературехъ Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам. Паччахъан Йедалан мекаралла, Йехийнчу мухАжаршкахъ болу къаъхъа бала. Меската А. Айдамировн цийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Литературин теори: литературин турпалхо а, символ а.	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Арсанукаев Ш. «Иманах дузийта дегнаш». Дог цандаран новкъа воккху/йоккху доланан синан ницкъ. Памо беринчу махке сатийсар гайтар. Кибиев М. «Дош» (стихотворени); «Зов» (басня). Дашана гимн. Дешан маъна: дашца сийсазвало/сийсазйало, дашца вазвало/йазйало. Баснин мораль. Хиллано эшийна моттаргIа.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Нунуев С.-Хъ. «Юнус» (дийцар). Къинхетам, де доьхначунна гIо дар, дикалла. Джунаидов А. «ХIоънаш». / (дийцар). Нохчийн эвланан Йер-дахар гайтар. Къинхъегаман тема. Нохчийчоь а, баккхийчу нехан изехъ а Кавказан тIеман лараш. Баккхийчу нехан а, тIекхуьучу тIаьхъенан а уйр. Литературин теори: Символ. Композици.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	С. Гацаев. «Дарц»/ (стихотворени). Поэтан поэзехъ адам а, Iалам а. Дарц хьоккхучу йукъана йоъIан символически васт. А.С. Пушкинан а поэзера дарцаца	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	С. Гацаевн дорцан васт дустар. Литературин теори: эпически и лирически. Кусаев I. «Амалехъ диканиг» / (стихотворени). Къоман этнографин ламасташ. Беран дика амал кхиорехъ ден-ненан меттиг.				tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаъхъа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а. Текхуьучу чкъурехъ хила йеза оздангаллин мехаллаш. Халкъана а, Даймахкана а хьалха долу декхар. Литературин теори: автобиографин поэма.	3	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.11	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени). Кхечу къоман векалшца машарехъ, доттагIаллехъ ваха / йаха кийча а, царна эшначохъ гIоьнна ван / йан кийча волчу / йолчу йахъ йолчу а, маьршачу а нохчичун васт. С. Дакаев. «Куйно хотту». Нохчийн дуьнегарехъ холхазан куйнан маьIна. Ламасташ довзар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.12	А. Шайхиев. «ЧагIо» (баллада). Баллада лиро-эпически жанр санна. Балладин оздангаллин пафос. Тешаме доттагI – онда гIап. Дош деллий – кхочушде. Литературин теори: балладин жанр.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.13	А. Бисултанов. «Хъайбахахъ йазийна байташ» (стихотворени). Бехк-гуьнахъ доцуш хIаллакбинчарна гимн. Даймахка цабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.14	Амаев В-Хъ. «Генарчу денойн туйра» (дийцар). Дайн ламасташна тешаме хилар. Ден доттагIчо 14 шо кхаьчначу кIантана шаьлта даларан маьIна а, цул гIахъа пунна тIедужуш долу жоьпалла а. Декхарна тешаме хилар. Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)/ Довзалан йуьхьшен кхиоран тема. Баккхийчеран а, кегийчеран а доладар. Вежаршна йукъара йукъаметтиг. Хъанала кьинхьегам. Литературин теори: турпалхо-дийцархо, композици.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.15	С. Курумова. «Дохк» (кийсак). Даймехкан Iаламна а, лаьмнийн	4	0	0	https://desharkho.ru/

		барам			ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла.					
1.1.	«Таймин Биболатан илии». «Эвтархойн Ахьмадах илии». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори. ПӀарабевллачу иллиалархоша аларехъ иллешка ладогӀар. Турпалаллин иллешкахъ къоман коьрта хиламаш гайтар, оздангалла чӀагӀйар, коьрта персонажийн турпала белхаш хастор, къоман мостагӀашца болу къийсам, халкъашна йукъара доттагӀалла гайтар. Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш. Оьрсийн былинийн ритмикин-мукъамийн башхалла нохчийн эпосца йустар. Адамийн дахарехъ иллино дӀалоцу меттиг.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Бадиев С. «Олдам» (повесть). Коьртачу турпалхочух къахетаран тема. Турпалхочун чохъара сингаттам. Декачу олхазарх лаьцна дийцаран философин маъӀна. Дийцаран идейн чулацам белларехъ цуьнан маъӀна.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	Мамакаев М. «Лаьмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар. Сулаев М. «Цавеза доттагI»; «Органан йистехь» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лобху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар. Литературин теори: Композицин шатайпаналла, лирикин тематически а, жанрийн а шорталла. Пейзажан а, философин а лирика.	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймакхак, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанийн лаам хилар. Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворени). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIеIаткъам.	5	1		https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Арсанукаев Ш. «Тимуран тур», (драма). Йуккъерчу бIешарийн ламанхойн дахаран Iер-дахаран башхаллаш гайтар. Къоман маршо мехала йу массо хIуманел. Къоман маршонехъа кыйсам латточу турпалхойн васташ. Кхечу махкарчу дIалецархошца кьизачу кыйсаман луьра суьрташ. Литературин теори: драмин жанр.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Хамидов I. «ДIа – коч, схъа – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехь юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла. Литературин теори: юмор, сатира.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Ясаев М. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» («Хьоме йурт» повестан йукъара кийсак). Адамашна а, чIир эцаран Iадатана а йукъара ира дуьхь-дуьхьалкхетарш. Даймакхе а, хьомечу йуьрте а сатийсар. Куьйгебахийтаран мах. Литературин теори: повестан жанр.	4	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Яшуркаев С. «МаьрIаж-бодан тIехь кIайн хьобкх» / (дацдина). Спецпереселенцийн луьра а, сингаттаме а денош. Къоначу йобIан аматехь Даймехкан васт гайтаран маьIна. Халачу хьелашкахь коьртачу турпалхочун амал дIахIоттар. Турпалхочун а, Даймехкан а кхолламийн уьйр. Литературин теори: Метафора. Символ. Композици.	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.8	Абдулаев Л. «Маълхан каш» (поэма). Поэмехъ ширачу заманан гайтар. Кхечеран синош келхъардохуш шен са дIадалар. Шайн йуъртахойн синош уьнах лардархъама, шайн дайн кхерч дIатесначу уьнхошна гимн	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукъаметтигаш, турпалхойн чохъара дуьне, оьздангаллин кхетам.	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла хастор. Халкъан илли, халкъан иллиалархо, къонах – халкъан дахарехъ церан маьIна. Гацаев С. «Кавказ» (стихотворени). Даймехкан безам гайтарехъ вастийн шатайпаналла. «БIаьстенца къамел» (поэзи). Пейзажан лирика. Iаламан а, адаман уьйр. Хасбулатов Я. «Дош» /; «Стаг хила ваьллекх хьо ара». Дешан ницкъах а, маьIнех а оьздангаллин категорех санна. Литературин теори: метафора, васт.	6	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.11	М. Ахмадов «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош» (повесть). Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхолларалле хъажар: дайн Iадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукъара Iоттабакхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукъара эхъ-бехк дIадалар, Iадаташ ларцадар, къоман Iадаташка лерам цахилар – къоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оьздангаллек ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар. «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош» цIе йолчу повестан чулацам а, исбаьхьаллин башхаллаш а. Ахмадов Мусан прозин исбаьхьаллин башхаллаш. Литературин теори: повестан жанр, символ.	3	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.12	Сатуев Х. «Нашха» (поэма). XX бIешаран йуххьехъ Нохчийчуьра исторически хиламаш. Деникинцашца къийсам латтош вовшийн гIо дар а, турпалалла а. Литературин теори: повесть, символ.	3	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Классал арахъара дешар.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		55	4	2	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц». Машар а, адамалла а, адамийн дахарехъ церан мах а. Багратионин къонахалла, нохчийн тIемалоша лелийна сийлахъ гIиллакх.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	2			
4.2	Контролни болх /Тестиrowани/	3			
4.3	Шеран стандартизировани контролни болх	1			
Дерриг:		6			
Программица сахътийн барам		68			

9 КЛАСС (33 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолларал-лин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли». «Таркхойн кѣнтан, Жерочун кѣнтан, Жумин Акхтулин илли». Туьйранаш «Чинглаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а». Шира дийцарш, аларш. Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хІетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	0	0	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш				
2.1.	1. Дудаев, М. Сальмурзаев, А. Нажаев, Ш. Айсханов нохчийн литературин бухбиллархой - йаздархойн кхолларалла. Поэзига, прозига хъажар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айсханов Ш. «Мало-хало (дийцар). Къинхъегам малонна дубъхь-дубъхьалхІоттор. Хъанал къахъегар кхиор а, Іер-дахаран ойлайар. Литературин теори: беламе дийцаран жанр.	1	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	С. Бадиев. «Бешто» (повесть). Йукъараллин Іер-дахар а, гІиллакхаш а. Ирча кхоллам. Повестан ѳдангаллин аспект. Хъарам-хъанал ца къастош хъал-бахам гулдар Іорадаккхар. Литературин теори: повестан жанр.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.4	Мамакаев I. «Дерриге а тIамна»; «Даймехкан тIом болчохъ» (стихотворенеш); «Турпалчу танкистан доьзал» (очерк). Мамакаев M. «И йoьлхуш яц»; «Киллочунна» (стихотворенеш). Сулаев M. «ГIовтта; «Малх тоьлур бу» (стихотворенеш); Эдилов X. «Суьрте»; «Кавказан аьрзу»; «ТIемало – хьуна» (стихотворенеш). Гадаев M. «Даймехкан лoьмашка»; «ДоттагIашка». Турпалалла. ДоттагIалла. Мамакаев I. «Кавказан латта»; «ЙoIe»; «Даге»; «Сайн кIанте» (стихотворенеш); «Нохчийн лаьмнашкахъ» (поэма). Поэтан кхоллараллехъ Даймехкан а, хьомечу Iаламан а васташ. Лирически турпалхочун Даймахке болу безам, цуьнан дахаран Iалашо - иза халкье болу чIогIа безам, цунна гIуллакх дар. Йукъараллин дахарехъ а, поэзин дIахIоттамехъ поэтан Iалашо, «Нохчийн лаьмнашкахъ» поэма йешар а, йийцаре йар а. Персонажийн синцIеналла. Къоман ламасташ лелор а, коьртачу персонажийн бохаме кхоллам. ДогцIеначу безамна а, халкьан чIирьэцаран кьизачу Iадатана а йукъара контраст. «Кегийчу нехан декъазчу безаман трагизм муьлхарниг йу» бохучу хаттарна жоп лахар. Поэмехъ лирически а, трагически а дерг. Стихан а, меттан а башхаллаш. Литературин теори: лирически а, эпически а поэма.	9	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	M. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр ду адам»; «ДоIа» (стихотворенеш), «Лаьмнаша ца дицдо» (романа йукъара дакъош). 1940-1960 шерашкахъ, къоман дахаран утгар халачу муьрашкахъ адамийн кхолламаш. Дена а, йoьларшна а йукъара йукъаметтигаш. Къоман ламасташ лардар а, керлачу Iадаташца даха лаар а. Товсолтан кхолламан трагизм. Романан коьртачу персонажийн кхолламашкахъ сингаттаме мукъамаш. Литературин теори: романан жанр.	3	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Хамидов I.-Хь. «Лийрбоцурш. / (стихашкахъ драма). Фашистийн мехкашдIалецархошна дуьхьал кьийсам латтош, Даймохк ларбан дIахIиттинчу советски салтийн турпалалла а, доьналла а. Тайп-тайпана къaьмнийн векалша йукъахъ -советски салташна йукъахъ долу доттагIалла. Драмин васташ кхолларан гIирсаш. Драмехъ мостагIчун амат. Советски тIемалойн а, мостагIийн а васташ кхолларехъ драматурган говзалла. Литературин теори: драмин жанр.	3	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Гацаев С. «Буййса хаза, буййса тийна»; «Блаьсте кхечи»; «ХIай, йoI, делхьа,	1	0	0	https://desharkho.ru/

	собарде» (стихотворенеш). Пейзажан лирика. Адамах а, Иаламах а лаьцна поэтан ойланаш. Адаман са а, Иаламан дуьне а. Лирически турпалхочун синан хьал гойту Иаламан суьрташ. Хиламан хIора мIаьргонан хазалла гайтарехь поэтан говзалла.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш». Йуьхьшен кхолларехь халкъан поэзин меттиг, чохьярчу дуьненна а, обздангаллин хьежамашна а бен тIелаткъам. Литературин теори: Литературехь фольклоран ламасташ. «Буйса йу беттасе». Буйсанан Иаламан хазалла. Пейзажан лирика.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Талхадов Х. «Шийла дарц цIевзинчохь». Майраллех, доьналлех, нийсо лахарх, дахаре болчу безамах лаьцна. Литературин теори: эпитет, символ. «Сан ненан маттахь ас йазйо». Ненан мотт хааран а, ларбаран а ладамалла, цуьнга болу безам.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Гайтукаева Б. «Зама», «Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара». ТебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а. Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		23	2	1	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М.Ю. Лермонтов «Валерик» (поэма). ТIом а, машар а. ТIом цабезар.	1		0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 4. ЖамI даран таллар					
4.1	Сочинени	1			
4.2	Контрольни болх /Тестиновани/	1			
4.3	Шеран стандартизованни контрольни болх	1			

Дерриг:	3			
Программица сахътийн барам	33			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

5 класс

Ротлалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (11 с.)						
1	Халкъан барта кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
2	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша»	1	0	0		www.urok95.ru .
3	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» тӀечӀагӀдар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4	Нохчийн халкъан туьйра «Тамашийна олхазар»	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша а, саьрмик»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
6	Нохчийн халкъан туьйра «Дьоьшуш хилла кӀант»	1	0	0		www.urok95.ru .
7	Нохчийн халкъан туьйра «Дьоьшуш хилла кӀант» тӀечӀагӀдар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
8	Нохчийн халкъан туьйра «Барзо Ӏахарца мохк кьовсар»	1	0	0		https://desharkho.ru/
9	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
10	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш	1	0	0		www.urok95.ru .
11	Фольклоран кегий жанраш: хӀетал-металш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Нохчийн йаздархойн говзарш Литературин туьйранаш (9 с. + 1 с.)						
12	Саидов Б. «Майра кӀант	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	Сулима».					yn-tezaurus/
13	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Туьйранан турпалхой	1	0	0		www. urok95/ru.
14	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Сулимин хьуьнарш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
15	Мусаев М. «ЦІен маьхьси» – дийнатех лаьцна туьйра. Ломан ома	1	0	0		https://desharkho.ru/
16	Мусаев М. «ЦІен маьхьси» туьйра. Бекхам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
17	Гацаев С. «Чкьордиг» туьйра. Коьрта турпалхо	1	0	0		www. urok95/ru.
18	Гацаев С. «Чкьордиг» туьйра. Чкьордиган толамаш.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маьІна	1	0	0		https://desharkho.ru/
21	Классал араьхара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
XX бешаран литература (34 с. + 3 с.)						
22	Бадиев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ	1	0	0		https://desharkho.ru/
23	Бадиев С.С. «Зайнди» дийцар. Коьрта маьІна	1	0	0		www. urok95/ru.
24	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» дийцар. Ши некъахо	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
25	Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харционал толар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
26	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	0	0		https://desharkho.ru/
27	Мамакаев І.Ш. дахар, кхолларалла. «Садаьржаш» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/

28	І. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
29	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Гайсултанов І.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагІ	1	0	0		www.urok95.ru.
31	Гайсултанов І.Э. «Кегий йийсарш». Іалин кхоллам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
32	Классал арахъара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
33	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» дийцар	1	0	0		www.urok95.ru.
34	«Баьпкан чкъуьйриг» дийцарх лаьцна.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
35	Хь. Саракаевн «Баьпкан чкъуьйриг» дийцаран буха тІехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
36	Сулейманов Ахьмадан «Борз йу угІуш» стихотворени.	1	0	0		https://desharkho.ru/
37	Олхазаран-КІотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
38	Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре» стихотворени.	1	0	0		https://desharkho.ru/
39	Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор)	1	0	0		www.urok95.ru.
40	Ахмадов І. «Къонахалла» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
41	Ахмадов І. «Къонахалла» (дийцар). Кхиазхочун амал дІахІоттар, ша шена тІехь толам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	Талламан болх (2-гІа триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
43	Дийцар, суртхІоттор, ойлайар	1	0	0		https://desharkho.ru/
44	Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» (стихотворени)	1	0	0		www.urok95.ru.
45	Кагерманов Д. «ДоттагІалла»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	(дийцар)					yn-tezaurus/
46	Кагерманов Д. «ДоттагIалла» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
47	Сатуев Хь. «Лаьмнийн кьоналла» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» (дийцар). Беран синдуйне	1	0	0		www. urok95/ru.
49	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
50	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
51	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Беран чохьарчу дуьненан гайтаран говзалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
52	Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла	1	0	0		www. urok95/ru.
53	«XX бIешаран литература» тема тест	1	1	0		https://desharkho.ru/
54	Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
55	Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
56	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0		www. urok95/ru.
57	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
58	Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, текстаща болх бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
XXI бIешаран литература (7 с. + 1 с.)						
59	Рашидов Ш. стихотворени «Нана-Нохчийчохь»	1	0	0		www. urok95/ru.
60	Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
61	Хатуев Iабдул-Хьамидан «Аьрзунан илли» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
62	Шеран талламан болх	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/

63	Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
64	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
65	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0		www. urok95/ru.
66	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	0	0		www. urok95/ru.
68	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). ЖамИдаран урок	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	1		

6 класс

Роталла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (7 с.)						
1	«Наьрт-аьрстхойн паччахь Наураз»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
2	«Ницкъ болу Солса»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
3	«Гермачигара наьрташ»	1	0	0		https://desharkho.ru/
4	«Наьрт-аьрстхой кхерор» дийцарш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
5	Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
6	Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш	1	0	0		https://desharkho.ru/
7	Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

Нохчийн йаздархойн говзарш (54 с. + 5 с.)						
8	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл»	1	0	0		https://desharkho.ru/
9	Гайсултанов I. «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
10	Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» (басня)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11	I.Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн баснех лаьцна. Мораль. Аллегори.	1	0	0		https://desharkho.ru/
12	Классал арахьара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
13	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
14	Шен Даймахках, ден кхерчак къастийнчу турпалхочун синхаамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
15	Мамакаев I. «Дагалецамаш» Поэтан Iаламе болу безам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Сулаев М. «КIанте» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
18	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» (поэма)	1	0	0		https://desharkho.ru/
19	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Даймохк ларбар – стеган деза декхар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
21	Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. КIентан а, ненан а доьналла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
22	Саракаев Хь. «Ирсе бIаьрхиш» (дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23	Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тIечIагIдар	1	0	0		https://desharkho.ru/
24	Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
25	Дахаре, Iаламе, нене болу поэтан безам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
26	Классал арахьара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

27	Х. Эдиловн «Ненан безам» говзаран буха тӀехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
28	Джунаидов А. «Белхи» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	«Белхи» (дийцар). Къинхъегаман мехалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Айдамиров А. «Вина мохк»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
31	Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
33	Классал арахъара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
34	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
35	Іаламах самукъадалар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
36	Шен дай баьхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
37	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	Шен махкахъ бохам хиллачарна лирически турпалхо гӀоьнна ван кийча хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
39	Окуев Ш. «БӀаьсте» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
40	Даймехкан суьрташ. Даймахкаца боьзна поэтан синхаамаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
41	Талламан болх (2-гӀа триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
42	Литературин теори: синедерзор, инверси	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
43	Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
44	Ненан меттан маьІна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор	1	0	0		https://desharkho.ru/
45	Дикаев М. «Сан бахам» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

46	Литературин теори: метафора, исбаъхъа гайтаран г'ирсаи	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
47	Рашидов Ш. «Ломара це» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	Мамакаев Э. «Х'орд» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
49	Стихотворенин философин ма'на	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
50	«К морю» стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар	1	0	0		https://desharkho.ru/
51	Махмаев Ж. «Гаържачу баъпкан йуъхк»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
52	Дакаев С. «Т'амах ловзар» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
53	Бексултанов М. «Некълацар» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
54	Т'екхуъучу чкъуро ламасташ д'атасар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
55	«Нохчийн йаздархойн говзарш» темина тест	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
56	Баккхийчеран а, къоначеран а синъэкамалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
57	Ахмадов М. «Телефон» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
58	Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	Классал арахъара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
60	Мусаев С. «Даймахке боъду некъ» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Генарчу махкахъ а шен орамаш бицбала йиш цахилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
62	Нехан мохк берийн б'аъргашца	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
63	Тайп-тайпана къаъмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	Шеран талламан болх	1	1	0		https://desharkho.ru/
65	Курумова С. «Шовданехъ» (дийцар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

66	КІантан а, жіаьлина а йукъахь долу доттагІалла, тешам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
68	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	1		

7 класс

РогІалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (4 с.)						
1	«Дади-йурт йаккхаран илли». «Нохчийн шира илли»	1	0	0		https://desharkho.ru/
2	«Сай» (халкъан илли)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3	Турпала йурт ларйарх а, халкъан бІаьхойх а лаьцна турпалаллин илли	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4	Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	1	0	0		https://desharkho.ru/
Нохчийн йаздархойн говзарш (56 с. + 6 с)						
5	Мамакаев М. «Даймехкан косташ» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6	Текхуьучу тІаьхьенна весет	1	0	0		https://desharkho.ru/
7	Техьа-Мартана М. Мамакаевн цІийнан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Саидов Б. «Вина йурт» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
9	Саидов Б. «Деган аз» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
10	Б. Саидовн поэзехь граждански мукъамаш. Даймахкана	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	сатийсаран мукъамаш дІакховдор					
11	Классал арахъара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
12	Мамакаев І. «Берзан бекхам» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
13	Нана-берзан сахъийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
14	Ошаев Х. «Иччархо Абухъаџа Идрисов» (очерк)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
15	Сийлахъ Даймехкан тІеман турпалхочун дагалецамаш а, бІаџхаллин хъуьнарш а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
16	Сулейманов А. «Шуьнехъ дош» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Стихотворенехъ ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуьхъа шен са дІадала кийча волчу лирически турпалхочун васт.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
18	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Стихотворенин аллегорически маџна	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
20	Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллеги, метафора	1	0	0		https://desharkho.ru/
21	Классал арахъара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
22	Айдамиров А. «МухІажарш» («Йџа буьйсанаџ» романа йукъара кийсак)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
23	«МухІажарш» кийсакан џешар а, џийцаре џар а	1	0	0		https://desharkho.ru/
24	Нохчийн литературехъ Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам	1	0	0		https://desharkho.ru/
25	XIX бІешарахъ нохчийн халкъ Хонкара дІакхалхар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
26	Литературин теори: литера- турин турпалхо а, символ а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

27	А. Айдамировн «МухІажарш» говзаран буха тІехъ сочинени	1	0	1		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
28	Гайсултанов У. «Болат-гІала йожар» / (дақдина).	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	Ширачу заманахъ ламанхойн луъра дахар гайтар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
30	Зуламхошца а, мохкдІалецархошца а халкъо латтийна кыйсам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
31	Халкъийн цхъаалла-вайн ницкъ. Кхечу къаьмнашца нохчаша гергарло латтадар	1	0	0		https://desharkho.ru/
32	Историн уыйр. Литературин теори: историн повестан жанр	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	Арсанукаев Ш. «Ийманах дузийта дегнаш»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
34	Дог цІандаран некъа воккху/йоккху доІанан синан ницкъ	1	0	0		https://desharkho.ru/
35	Кибиев М. «Дош» (стихотворени), «Зов» (басня)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
36	Баснин мораль. ХІиллано эшийна моттаргІа	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
37	Нунуев С.-Хъ. «Юнус» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	Джунаидов А. «ХІоьънаш» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
39	Нохчийн эвланан Іер-дахар гайтар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
40	Литературин теори: символ, композици	1	0	0		https://desharkho.ru/
41	Талламан болх (2-гІа триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
42	Классал арахъара дешар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
43	С. Гацаев. «Дарц» (стихотворени). Поэтан поэзехъ адам а, Іалам а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
44	Пушкинан поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

45	Кусаев I. «Амалехъ диканиг» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени)	1	0	0		https://desharkho.ru/
47	Рашидов III. «Ден весет» (поэма). Исбаъхъа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
48	Литературин теори: автобиографин поэма	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
49	III. Рашидовн «Ден весет» поэмин буха тIехъ сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
50	С. Дакаев. «Куйно хотту»	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
51	А. Шайхиев. «ЧагIо» (баллада)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
52	Литературин теори: балладин жанр	1	0	0		https://desharkho.ru/
53	А. Бисултанов. «Хъайбахахъ йазийна байташ»» (стихотворени)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
54	Даймахка цIабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а	1	0	0		https://desharkho.ru/
55	Амаев В-Хъ. «Генарчу денойн туьйра» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
56	Дайн ламасташна тешаме хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
57	«Нохчийн йаздархойн говзарш» темина тест	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
58	Декхарна тешаме хилар	1	0	0		https://desharkho.ru/
59	Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
60	С. Курумова. «Дохк» (кийсак)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	Литературин теори: пейзаж гайтаран исбаъхъаллин гIирсаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
62	Окуев III. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
63	Шеран талламан болх	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

64	Даймахке безам. Патриотизман синхаам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
65	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
66	Тешамах, декхарх лаьцна дийцар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67	Пушкин А. С. «Іаьнан Іуьйре» (А. Сулеймановс гочинарг)	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Альфонс Доде «Тіаьххьарлера урок» (дийцар)	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	4	2		

8 класс

Ротлалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (4 с.)						
1	«Таймин Биболатан илли»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
2	«Таймин Биболатан илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори	1	0	0		www. desharkho.ru
3	«Эвтархойн Ахьмадах илли»	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
4	«Эвтархойн Ахьмадах илли». Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Нохчийн йаздархойн говзарш (55 с. + 6 с.)						
5	Бадиев С.С. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
6	Бадиев С.С. «Олдам» дийцаран коьрта турпалхой	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
7	Бадиев С.С. «Олдам» дийцар. Олдаман сингаттам	1	0	0		www. desharkho.ru
8	Бадиев С.С. «Олдам» дийцар.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi

	Дийцаран идейн чулацм белларехъ цуънан маѣна					yn-tezaurus/
9	Мамакаев М.А. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
10	Мамакаев М.А. «Лаъмнийн дийцар» стихотворени	1	0	0		www. desharkho.ru
11	<i>Классал арахъара дешар.</i> Мамакаев М.А. «Пондар» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
12	Хамидов I-Хъ.Х. дахар, кхолларалла. «Дѣа-коч, схъа- коч» дийцар	1	0	0		www. desharkho.ru
13	Хамидов I-Хъ.Х. «Дѣа-коч, схъа- коч» дийцар. Хъаша ларар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
14	Литературин теори: юмор, сатира	1	0	0		www. desharkho.ru
15	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ца вевза доттагѣ» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Органан йистехъ» стихотворени	1	0	0		www. desharkho.ru
17	Сулейманов А. С. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
18	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Сулейманов А. С. «Дог дохден цѣе» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Къонахчун амалш	1	0	0		www. desharkho.ru
21	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
22	Эдилов Х.Э. «Сий делахъ, Латта!» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23	Хасбулатов Я.І. дахар, кхолларалла. «Дош»	1	0	0		www. desharkho.ru

	стихотворени					
24	Хасбулатов Я.И. «Стаг хила ваьллекъ хьо ара...» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
25	Ясаев М.Д. дахар, кхолларалла. «Хьоме йурт» повесть. Хийрачу махкахь	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
26	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Вежарийн кьинхетам	1	0	0		www. desharkho.ru
27	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Джанхотан васт	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
28	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт» повестан чулацам планаца бийцаре бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
29	М.Д. Ясаевн «Хьоме йурт» повестан буха тӀехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
30	Арсанукаев Ш.А. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Тимуран бӀо	1	0	0		www. desharkho.ru
32	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Айтамиран или	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
33	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Ламанхойн васташ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
34	Гацаев С.А. дахар, кхолларалла. «Кавказ» стихотворени. Иаламан сурт	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
35	Гацаев С.А. «БӀаьстенца къамел» стихотворени. БӀаьстенан хазалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
36	<i>Классал араьара дешар.</i> Гацаев С.А. «Чурт» (шира легенда)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi
37	Сатуев Хь.Д. дахар, кхолларалла. «Нашхахь» поэма. Датесна йурт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
38	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин маьӀна	1	0	0		www. desharkho.ru

39	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин а, Умхаев Хь.С. «Нашха» стихотворенин а исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
40	Талламан болх (2-гIа триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
41	Шайхиев I.Х. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Дарцан буса» поэма. Ден хьехар	1	0	0		www. desharkho.ru
42	Шайхиев I.Х. «Дарцан буса» поэма. Бакъволу доттагI	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
43	Абдулаев Л.Ш. дахар, кхолларалла	1	0	0		www. desharkho.ru
44	Абдулаев Л.Ш. «Маьлхан каш» поэма. Пхьеро бина сацам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
45	Абдулаев Л.Ш. «Маьлхан каш» поэма. Поэмехь ширачу заманан дахар гайтар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Мадас арабаьккхина некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
47	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Воккхачу стеган хьехам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
48	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Жовзанан васт	1	0	0		www. desharkho.ru
49	Яшуркаев С.С. «МаьркIаж- бодан тIехь кIайн хьобкх».	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
50	С.С. Яшуркаевн «МаьркIаж- бодан тIехь кIайн хьобкх» повестан буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
51	Бексултанов М.Э. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
52	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцаран турпалхой	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/

53	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцар. Артуран дехар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
54	<i>Классал арахъара дешар.</i> Бексултанов М.Э. «Дика ду хьо волуш»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
55	Ахмадов М.М. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
56	«Нохчийн йаздархойн говзарш» тема на тест	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
57	Ахмадов М.М. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Лаьтта тӀехь лаьмнаш а хӀиттош» повесть. ИбрахӀим-хьаьжа	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
58	«Лаьтта тӀехь лаьмнаш а хӀиттош» повесть. Хьаша ларар. ТӀом	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	«Лаьтта тӀехь лаьмнаш а хӀиттош» повесть. Данин баьхаллин хьуьнарш	1	0	0		www. desharkho.ru
60	«Лаьтта тӀехь лаьмнаш а хӀиттош» повесть. Повестан турпалхойн васташ					
61	Бисултанов А.Д. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
62	Шеран талламан болх	1	1	0		www. desharkho.ru
63	Бисултанов А.Д. «ДегӀаста» стихотворени. Нохчийн къоман синмехаллаш					
64	Бисултанов А.Д. «Халкъан илланчина» стихотворени маӀна	1	0	0		www. desharkho.ru
65	<i>«Классал арахъара дешар.</i> Бисултанов А.Д. «Гой шуна доттагӀий...» стихотворени	1	1	0		www. desharkho.ru
Кхечу къаьмнийн литература (3 с.)						
66	Ладо Авалиани дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

67	Ладо Авалиани «Хъаькхна буц» дийцар	1	0	0		www. desharkho.ru
68	Ладо Авалиани «Хъаькхна буц» дийцар. ЖамІдар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

9 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахътийн барам			Терахъ	Электронни дешаран ресурс
		Сахът	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (5 с.)						
1	Нохчийн халкъан барта кхолларалла а, цуьнан жанраш а. Турпалаллин иллеш. «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли»	1	0	0		https://desharkho.ru/
2	«Аьккхийн Жанхотан илли»	1	0	0		https://desharkho.ru/
3	Туьйранаш, шира дийцарш, аларш. Туьйранаш «Чинг1аз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а»	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4	Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шатойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда»	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Кицанаш, хІетал-металш. Назма/Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар)	1	0	0		https://desharkho.ru/
Нохчийн йаздархойн говзарш (23 с. + 3 с.)						
6	Нохчийн йозанан историх лаьцна. Исбаьхьаллин литература. «Серло» газетан мехалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
7	І. Дудаевн, М. Сальмурзаевн, А. Нажаевн, Ш. Айсхановн кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/
8	Ш. Айсхановн «Мало-хало» (дийцар). Хъанал къахъегар кхиор а, Іер-дахаран ойлайар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
9	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
10	Бадугев СаьІид-Салихъан дахар, кхолларалла. С. Бадугев. «Бешто» (повесть)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/

11	С. Бадиев. «Бешто» (повесть). Литературин теори: повестан жанр	1	0	0		https://desharkho.ru/
12	И. Мамакаев. «Дерриг а тIамна», «Даймехкан тIом болчохъ» стих-ш. «Турпалчу танкистан доьзал» очерк	1	0	0		https://desharkho.ru/
13	М. Мамакаев. «И йоблхуш йац», «Киллочунна» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
14	М. Сулаев. «Говтта», «Малх тоьлур бу» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
15	Х. Эдилов. «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТIемало – хьуна» стихотворенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
16	Гадаев М. «Даймехкан лобмашка», «ДоттагIашка» стихотворенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
17	М. Сулаев. «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош). Дена а, доьзална а йукьара йукьаметтигаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
18	М. Сулаев. роман «Лаьмнаша ца дицдо» романехъ кегийрхойн васташ. Литературин теори: романан жанр	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
19	М. Сулаевн «Лаьмнаша ца дицдо» романан буха тIехъ сочинени	1	0	1		https://desharkho.ru/
20	М. Сулаевн Сох муха эр ду адам», «Сай», «ДоIа» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
21	И. Мамакаевн дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Кавказан латта», «ЙоIе», «Даге», «Сайн кIанте» стихотворенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
22	И. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахъ». Персонажийн синцIеналла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
23	«Нохчийн лаьмнашкахъ» поэмехъ лирически а, трагически а дерг	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
24	И.-Хь. Хамидовн дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
25	И.-Хь. Хамидовн «Лийрбоцурш» стихашкахъ драма. Советски салтийн турпалалла а, доьналла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/
26	«Лийрбоцурш» Драмехъ мостагIчун амат. Литературин теори: драмин жанр	1	0	1		https://desharkho.ru/

27	Литературин теори: драмин жанр	1	0	1		https://desharkho.ru/
28	Шеран талламан болх	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	С. Гацаев. «Буйса хаза, буйса тийна», «Бласте кхечи», «ХІай, йоІ, делхъа, собар де» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буйса йу беттасе» (стихотворенеш)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
31	Х. Талхадов. «Шийла дарц цІевзинчохъ», «Сан ненан маттахъ ас йазйо» (стихотворенеш)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	Гайтукаева Б. «Зама», «Хъан цІийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хъан цІийнах йара» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
Кхечу къаьмнийн литература (1 с.)						
33	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак). Дешаран шарахъ Іамийнчун жамІдар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		33	2	1		

Хьехаран-методикин латтор Хьехаран-методикин гІю-Іамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГІала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З. Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Іилманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.

Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.

Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.

Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен или. – Майкоп, 2008. – 230 с.

Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.

Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.

Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.

Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.

Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.

Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.

Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.

Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.

Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.

Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.

Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.

Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, 1973. – 162 с.

Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.

Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.

Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.

Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.

Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.

Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. – АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.

Эдилов С.Э. Сочинени йазъян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. – 159 стр.

Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогоберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.

Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен илли. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М., 1981. – 215 с.

Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. _ - Нальчик, 1993. – 192 с.

Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.

Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Иилманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.

Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.

Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.

Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.

Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.

ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.

www.urok95.ru.

Йуххедиллар

Урокашна араьарчу мероприятийн рекомендацйина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна араьарчу гIулакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна араьара гIуллакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна араьара гIуллакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йуьхьанцарчу классийн дешархойн амале хьаьжжана а, кьоман а, этнокультурин а башхаллашка хьаьжжана. Урокашна араьарчу гIуллакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхоллараллин гIуллакхалла, церан синьобздангалла кхио а, обздангаллин нийса харжам бан похIма кхио.

Класс	Мероприятиин формат	Тема	Дешархойн гIуллакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	Конкурс	Туййранийн уггаре тоьллачу йешархочун конкурс.	Говзаран исбаьхьа йешар. Текстан ладогIар. Туййранан иллюстраци. Педехкарш кхочушдар. Йийцаре йар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
5	Викторина	Нохчийн халкъан барта кхолларалла.	Викторинехь дакъалацар. Педехкарш кхочушдар. Хаттаршна жопаш лахар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. ЖамIаш дийцаре дар.
5	Горга стол	Нохчийн поэтех лаьцна суна хIун хаьа?	Кьамелехь дакъалацар. Хаттаршна жопаш лахар. Темаца догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.

5	Проектин гІуллакхалла (Дайшна-наношна а, берашна а дезаде)	Суна дукхайеза киншка.	Барта хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проектин болх кхочушбарехь материал гуļйар а, кечйар а. Проект тІечІагІйар.
6	Къамел	Зама а, литература а цхьаъ ду.	Хааме ладогІар. Къамелехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна жопаш далар. Темица догІу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
6	Горга стол	Нохчийн мотт гуттар вайца бу.	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жопаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Стихаш йешар
6	Проектин болх	Исторера литератури чу бевлла турпалхой	Проектин болх кхочушбарехь материал гуļйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тІечІагІйар.
6	Театральни гайтар	Драмин инсценировани (луъ-луъург).	Спектаклехь дакъалацар. Спектале хъажар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Іилманан-талламан болх	Халкъан барта кхоллараллин а, нохчийн поэзин а кхоллараллашкахь Даймехкан васт.	Іалашонаш а, декхарш а билгалдахар. Материал гуļйар. Материалан систематизаци. Болх йазбар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Горга стол	Нана – уггаре йуххерниг а, хьомениг а. Доьзалан мехаллаш	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жопаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Мини-проект	Литературехь а, дахарехь а нохчийн ламасташ.	Проектин болх кхочушбарехь материал гуļйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тІечІагІйар.
7	Йешархойн конференци	Нохчийн литературехь беран чоьхъара дуьне гайтар	Къамелехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. Йеллачу темина говзарш йешар. Йешарна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Кхоллараллин пхьалгІа	Стихашкахь суна дукха хІума дийцало.	Барта дийцар. Иллюстраци йар. Йеллачу темина стихаш йахар. Кхоллараллин белхашна анализ йар. Кхоллараллин белхийн гуларехь публикацеш кечйар
8	Къамел	Нохчийн къоман классически тІаьхьало.	Киншашка хъажар. Киншкийн тайпанаш довзар. Киншкин башхаллаш йийцаре йар.

8	Горга стол	ХИинцалера нохчийн литература	Темица йогIу киншкaш йешар. Къамелехъ дакъалацар. Йеллачу темица догIу цхъамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
8	Литературин журналаш «СтепаIад». «Орга»	Нохчийн периодикин зорба (XX бIешаран йуьхь).	Литературин материалаш кечйар. Хаттарш дийцаре дар. Иллюстраци йар. Журналан лoьмар арахецар.
8	Проектийн болх	Нохчийн театран истори.	Проектийн болх кхочушбарехъ материал гулйар а, кечйар а. Хаттаршна жoьпаш лахар. Проект тIечIагIйар
8	Виртуальни кхарстар	ДIайеллало историн занавес.	Литературин-историн материал гулйар. Презентацига хъажар. Хаттарш хIиттор. Барта йешар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Диспут-къамел	Безамах лаьцна дийца.	Темица йогIу киншкaш йешар. Къамелехъ дакъалацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар хIоттор. Йеллачу темин цхъамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Киншкийн агIонашкахула кхарстар.	ТIеман хенан литература.	Говзарш йешар. Хааме ладогIар. Барта йешар. Чулацамца догIу хаттаршна жoьпаш далар. Къамелехъ дакъалацар. ТIедехкарш кхочушдар. Къамелехъ дакъалацар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Литературин-музыкинкомпозици	Йаххъашкахъ литература.	Темица йогIу материалаш йовзар. Докладаш кечйар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
9	Проектийн болх	Нохчийн литературехъ керла дош (жанраш, стиль, хъажам, цхъаболчу авторийн кхолларалла)	Проектийн болх кхочушбарехъ материал гулйар а, кечйар а. Хаттаршна жoьпаш лахар. Проект кхочушйар (альбом)
9	Горга стол	вайзаманан кьоначу йаздархойн проза а, поэзи а. Г. Камала «Дуьххъарлера театр»).	Говзарш йешар. Къамелехъ дакъалацар. Темица догIу цхъамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.